

Nr 474.

Av herr **Hansson** i Stockholm **m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 230, med förslag till överenskommelse angående kronans gruvegendom i Skelleftefältet.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 230 hemställes, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att å statens vägnar i enlighet med i propositionen framlagt förslag träffa överenskommelse med Skellefteå gruvaktiebolag angående kronans gruvegendom i Skelleftefältet. Av det förslag till avtal mellan staten och bolaget, som i propositionen finnes intaget, framgår, att det avses att upplåta statens ifrågavarande gruvegendom till bolaget på arrende för en tid av 60 år.

Då riksdagen anmodas taga ställning till ett förslag om upplåtande av en statens egendom till enskilda, borde tydligen i främsta rummet för riksdagen klargjorts omfattningen och värdet av den egendom, som är avsedd att upplåtas. I alldeles särskilt hög grad gäller detta, när en så lång upplåtelse tid som 60 år är avsedd att fastställas. I den kungl. propositionen saknas emellertid varje närmare utredning eller ens försök till sådan utredning angående de mineralfyndigheters art, omfattning och värde, som enligt förslaget skola överlämnas till enskilt bolag. Propositionen nämner visserligen namnen på de kända av staten helt eller delvis ägda fyndigheter, som skola upplåtas, men om tillgångarnas värde och omfattning får man intet veta. Än mindre gives någon antydning om huruvida ouppdagade mineralutgångar möjligen kunna finnas inom det vidsträckta Skelleftefältet, ehuru Skellefteå gruvaktiebolag enligt förslaget skulle få monopolrätt även till samtliga nyupptäckter, som kunna komma att göras under den långa arrendetiden. Ej heller innehåller propositionen någon utredning om möjligheten av att kommersiellt utnyttja de mineral, som utgöra huvudparten i fyndigheten. Föredragande departementschefen nöjer sig med att framhålla, att, »om en rationellt ordnad gemensam exploatering av ifrågavarande fyndigheter kommer till stånd, dessa kunna antagas lämna ett icke oväsentligt tillskott till vår nationella produktion och naturligtvis i främsta rummet bliva av stor betydelse för den ekonomiska utvecklingen inom denna del av landet». Denna allmänna fras kan emellertid icke på något som helst sätt täcka bristen på verklig utredning, och man torde kunna påstå, att riksdagen sällan inbjudits att vara med om en stor ekonomisk uppgörelse på så svaga grunder, som här är fallet.

Bristen på utredning är emellertid uppenbarligen delvis beroende på att Skelleftefältets malmtillgångar äro så ofullständigt undersökta, att man icke vågat sig på någon uppskattning av deras omfattning och värde, vilket också uttryckligen erkännes i propositionen (sid. 29). Man har tydligen i stort sett endast nått fram till en lokalisering av vissa fyndigheter, och är ej ens på det klara med, huruvida de hittills gjorda, ofullständigt undersökta upptäckterna representera de största och värdefullaste tillgångarna i det malmförande området. I propositionen redogöres för en betydelsefull episod, som klart belyser osäkerheten av de faktorer, varmed man här har att räkna. Kommerskollegium och Sveriges geologiska undersökning framlade i mars 1925 ett förslag till avtal mellan staten och Centralgruppens emissionsaktiebolag, som då representerade de enskilda gruvägarna, om gemensamt utnyttjande av statens och bolagets fyndigheter, varvid de, som ligga *väster* om stambanan voro avsedda att i första hand göras till föremål för bearbetning. Enligt detta, av bolaget godkända förslag till avtal skulle staten inträda såsom delägare i ett arrendebolag, åt vilket driften skulle anförtros, och skulle staten även erhålla del av vinsten i den förädlingsverksamhet, vilken vore avsedd att komma till stånd. Det sakläge, som förefanns vid tidpunkten för nämnda förslags upprättande, blev emellertid enligt propositionen »i grund förändrat» huvudsakligen genom bolagets strax därefter gjorda upptäckt av den *öster* om stambanan belägna Bolidenfyndigheten, och bolaget var nu ej längre villigt till ett hälftenbruk med staten. Således kunde en under loppet av en mycket kort tid gjord upptäckt av en enda ny fyndighet kullkasta alla dittills uppgjorda beräkningar angående malmfältets exploaterande. Exemplet visar klart och tydligt hur litet man ännu med säkerhet vet om de malmtillgångar, vilka staten enligt förslaget skulle avhända sig delaktigheten uti för en tidrymd av icke mindre än 60 år.

Denna högst ofullständiga kännedom om vad staten verkligen äger och ytterligare kan komma att äga av malmtillgångarna i Västerbotten borde vara nog för att förhindra staten från att nu för en lång tidrymd avhända sig sin gruvegendom till enskilda. Det ligger i sakens natur, och framgår klart av förslaget till avtal, att upplåtelsevillkoren under rådande osäkra förhållanden måste bli ytterst oförmånliga för staten, och det är sannolikt, att det ur nationalekonomisk synpunkt sett bästa sättet för de samlade malmtillgångarnas exploatering icke låter sig fastställas, så länge kännedomen om dessa tillgångar är så bristfällig, som den ännu är.

Emellertid låter det sig väl tänkas, att man i avvaktan på en närmare undersökning av malmtillgångarna satte igång med gemensamt utnyttjande av de fyndigheter, som med fördel låta sig bearbetas redan nu, utan att därmed behöfve fastläsas en plan för hela malmfältets framtida exploatering. Därvid borde staten icke undandraga sig att i största möjliga utsträckning ställa även sin gruvegendom till förfogande, under förutsättning att för staten skäligen villkor uppnåddes. I det nu föreliggande förslaget

till avtal mellan staten och det enskilda bolaget har dock, enligt vår mening, statens och överhuvud det allmännas intressen långt ifrån blivit tillbörligen beaktade.

Vad som vid en granskning av avtalsförslaget först faller i ögonen är den långa upplåtelseid, 60 år, som föreslås. Det borde, synes det oss, vara uteslutet, att staten någonsin ingick avtal om upplåtande av gruvegendom för så lång tid, och i all synnerhet gäller detta beträffande gruvegendom, vars omfattning och värde man ej känner vid tiden för upplåtelsen. Det hänvisas i propositionen till att 1920 års gruvlagstiftnings-sakkunniga i sitt ännu vilande förslag upptagit en rätt för staten att 60 år efter det en fyndighet utmålslagts övertaga gruva, som befinner sig i enskild ägo. Detta avser emellertid, fränsett vilka anmärkningar som kunna göras mot själva förslaget, något annat än frågan om den tid på vilken staten bör *bortarrendera sina fyndigheter*. För närvarande är arrendetiden högst 20 år. I de förslag om gruvdrift å odisponerad kronojord, som framlades vid 1909 och 1910 års riksdagar, föreslogs upplåtelseiden till 20 resp. 30 år. Då det stora avtalet om Norrbottensfyndigheterna för första gången ingicks mellan staten och de intresserade bolagen år 1907 bestämdes avtalstiden till 25 år, efter vilken tid staten skulle äga rätt inlösa gruvorna. En så lång upplåtelseid som 60 år är således något hittills okänt i vårt land och har ej ens ifrågasatts i de fall, där man hade en jämförelsevis säker kännedom om fyndigheternas omfattning och värde.

Beträffande formerna i övrigt för upplåtelsen så innebär avtalsförslaget, att staten helt överlämnar åt det enskilda bolaget utnyttjandet av fyndigheterna. Staten ställer sig således själv utan inflytande över sättet för fyndigheternas utnyttjande. I detta avseende innebär förslaget en avgjord försämring i jämförelse med det år 1925 utarbetade förslaget, enligt vilket staten skulle ingå som delägare i ett arrendebolag, vilket skulle utnyttja såväl statens som den enskilde delägarrens, gruvbolagets, fyndigheter. Genom nämnda förslag gäves staten en med det enskilda bolaget likaberättigad ställning, och över fyndigheternas utnyttjande hade staten beretts förlöpande inflytande. I stället föreslås nu, att staten skall för en minimiavgift av 100,000 kronor fränsäga sig inflytande över malmfältets exploatering under närmaste tvenne mansåldrar.

Ett dylikt förslag förefaller så mycket mer oantagligt, som avtalet ej ens indirekt ger någon som helst möjlighet åt staten att tillse, att statens fyndigheter överhuvudtaget bli lagda under brytning. Bolaget kan, om det av privata ekonomiska skäl så finner lämpligt, låta hittills kända och framdeles upptäckta statsgruvor ligga helt outnyttjade. Den stadgade minimiavgiften av 100,000 kronor per år är ingalunda ensam tillräcklig för att framvinga de statliga fyndigheternas bearbetande; denna summa kan lätt få karaktären av ingenting annat än en billig monopolavgift för det enskilda bolaget.

Det föreslagna avtalet innebär nämligen en klar monopolrätt för bolaget under 60 år till samtliga fyndigheter inom de av avtalet berörda områdena, eller nära nog hela Skelleftefältet, ett ytområde på över 80 kvadratkilometer, omslutande samtliga kända och förmodade malmanledningar inom fältet. Inom detta område skall bolaget äga ensam rätt att efter gottfinnande utnyttja egna och statens nu ägda och framdeles förvärvade fyndigheter, samt äga rätt att fritt inmuta å kronojord, vilket eljest är genom särskild lagstiftning förbjudet för enskilda. Bolaget kommer med andra ord att med statens stöd fullständigt enväldigt behärska hela det väldiga malmfältet, det här är fråga om.

I gengäld för den makt och de fördelar, staten sålunda lägger i händerna på bolaget, skall detta till staten ärligen inbetala hälften av nettovinsten, med frånräknande av eventuella tidigare förluster, på den malm, som brutits ur statens gruvor, dock minst 100,000 kronor. Avtalet är oupppsägbart från statens sida, utom vid fall att bolaget begår brott mot avtalet, men kan de facto (§ 8) av bolaget uppsägas vid slutet av varje tioårsperiod och frånträdas ett år efter uppsägningen.

Den vinst, staten enligt avtalet kan komma att få å sin gruvegendom, är således blott hälften av vad den kunnat uppgå till, om staten i enlighet med 1925 års avtalsförslag kunnat ingå som delägare i det bolag, som då var avsett att bildas för fyndigheternas utnyttjande. Bortser man från minimiavgiften, 100,000 kronor, vilken snarast måste betraktas såsom en ringa avgift för bolaget för rätten att ensamt och enväldigt exploatera Västerbottens malmtillgångar, kan för övrigt med fog ifrågasättas, om staten kan påräkna någon som helst egentlig vinst från sina fyndigheter. Enär staten enligt förslaget saknar möjlighet att framtinga fyndigheternas utnyttjande, är det ingenting som hindrar bolaget från att, om det så finner lämpligt, låta de statliga fyndigheterna ligga obrutna. Olika skäl kunna komma att påverka bolaget till en sådan taktik. Det kan sålunda vara till bolagets fördel att i prisregleringssyfte inskränka brytningen av ett visst mineral på ett sätt, som väl överensstämmer med bolagets, men ej med hela landets intressen. Vissa av Skelleftefältets mineral måste tillgodogöras under en antagligen skarp konkurrens med utländska gruvföretag. Det är, om det föreslagna avtalet blir verklighet, omöjligt för staten att effektivt hindra utländskt inflytande att göra sig gällande, och man behöver icke vara alltför misstänksam för att kunna tänka sig fall, då utländska intressenter gärna vilja betala 100,000 kronor om året för att låta vissa av fyndigheterna inom Västerbotten ligga nere och därigenom hindra besvärlig konkurrens. Mot dylika i enbart de privata företagens intressen företagna åtgärder skulle staten komma att stå utan maktmedel.

På det föreslagna avtalets detaljer i övrigt anse vi oss icke behöva ingå. De av oss påpekade huvudpunkterna i förslaget äro jämte bristerna i utredningen av den art, att de ensamt var för sig böra mana riksdagen

att icke bifalla propositionen. Endast ännu en anmärkning må göras. Då departementschefen å sidan 33 i propositionen omnämner såsom en fördel, att frågan om anordnande av järnvägsförbindelser för malmfältets rationella utnyttjande icke förknippats med avtalet, så äro vi däruti av en annan mening. Statens gruvegendom ligger till sin övervägande del väster om stambanan, och enligt propositionen, sidan 12 ff., förutsättes kommunikationsförbindelser för tillgodogörande av de där befintliga fyndigheterna. Det hade enligt vår uppfattning varit till fördel för hela frågan om malmtillgångarnas ändamålsenliga utnyttjande, om förslag till anläggande av behöfliga nya kommunikationsleder framlagts och kunnat av riksdagen prövats i samband med frågan om utnyttjandet av den statliga gruvegendomen. Om det nu föreliggande avtalsförslaget antages, så innebär det, att staten först på i och för sig oförmånliga villkor upplåter sin gruvegendom och sedan ställes inför *nödvändigheten* att bygga järnväg, för såvitt fyndigheterna skola kunna utnyttjas. För de fördelar, som genom anläggande av en järnväg väster ut från stambanan beredas även den enskilde gruvägaren, kan staten då svårligen förskaffa sig någon kompen-sation.

Det anförda torde visa, att undersökningen av och kännedomen om statens gruvegendom i Västerbotten ännu icke fortskridit så långt, att man kan bilda sig ett någorlunda tillförlitligt begrepp om denna egendoms omfattning och värde. Detta hindrar icke, att statens fyndigheter redan nu göras till föremål för bearbetning, men detta bör ske under former, som giver staten inflytande över fyndigheternas fortsatta utnyttjande och bättre än föreliggande förslag tillgodoser statens fiskaliska intres-sen. Ett med statens bistånd skapat okontrollerat monopolföretag bör under inga förhållanden komma till stånd.

Av vad som anförts i den kungl. propositionen, har vår uppmärksamhet fästs på ett i detta sammanhang betydelsefullt förhållande. Det uppgives, att när Sveriges geologiska undersökning är förhindrad att uppköpa jord-ägareandelarna i de inmutningar, som för statens räkning tagits å enskild mark, så har det enskilda gruvbolaget i flera fall förvärvat sådana jord-ägareandelar och därmed hälftenrätten till en av statens organ upptäckt och för statens räkning inmutad fyndighet. Möjligheten av ett sådant förfaringssätt kan icke sägas överensstämma med statens intresse, och det synes oss därför, som om till geologiska undersökningens eller till kom-merskollegii förfogande borde ställas ett anslagsbelopp, med rätt för myn-digheten att uppköpa jordägareandelen i för statens räkning inmutade fyndigheter i de fall, sådant kan anses förenligt med statens fördel. Då vi formellt torde vara förhindrade att i anledning av propositionen i år väcka förslag om dylikt anslag, uttala vi förhoppningen, att denna fråga skall av regeringen beaktas vid äskande av anslag för nästkommande budgetår.

Vi hemställa,

att förevarande proposition, nr 230, icke må av riksdagen bifallas samt

att det framlägges nytt förslag om utnyttjande av statens gruvegendom i Skelleftefältet, som bättre än det föreliggande tillgodoser statens fiskaliska intressen och giver staten möjlighet att öva inflytande på gruvegendomens utnyttjande.

Stockholm den 21 april 1927.

P. Albin Hansson.

Aug. Sävström.

Viktor Larsson.

C. J. Johansson.

Edv. Johanson.

Ivar Vennerström.

Bernh. Eriksson.

Arthur Engberg.

Anders Anderson

i Råstock.